

Fenologie 1977

B. Loos jr.

Inleiding

In Het Vogeljaar 25 (1): 37–38 werd een oproep geplaatst met als doel de fenologiegegevens uit heel Nederland te verzamelen, en zo, in navolging van de Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie (BJN), jaarlijks een lijst met eerste waarnemingsdata samen te stellen. 1977 was als proefjaar bedoeld, om zo de behoefte aan deze nieuwe coördinatie te peilen. Er kwamen ruimschoots voldoende reacties binnen om te besluiten deze coördinatie in 1978 voort te zetten, zij het met een sterk gewijzigde soortenlijst. Er bleek geen behoefte te zijn aan voorgedrukte fenologielijsten, zodat deze niet in gebruik zullen worden genomen.

Werkwijze

Naar aanleiding van de oproep werden 25 schriftelijke reacties ontvangen, de meeste uit het westen, Overijssel en de kop van Limburg. Uit Friesland, Drenthe, Zeeland en Noord-Brabant zijn mij geen gegevens bekend.

Enkele vogelwerkgroepen publiceerden hun gegevens in hun verenigingsorgaan, deze zijn ook in het overzicht verwerkt.

Men moet terdege beseffen dat een belangrijk deel van de waarnemingen een sterk toevallig karakter draagt. Niet minder dan 55% van de hieronder vermelde waarnemingen vielen in het weekend (Goede Vrijdag en 2e Paasdag worden hierbij meegerekend).

Veel wetenschappelijke waarde kan men dus aan deze lijst niet hechten, vooral als men beseft dat enkelen bij hun ingestuurde gegevens niet vermeld hebben of er sprake was van een visuele waarneming, of dat het een zingend exemplaar betrof.

Soorten die een onopvallend verenkleed dragen, en voornamelijk door hun zang moeten worden opgemerkt, worden soms één tot twee weken ná hun aankomst overal gesignaleerd, aangezien hun zang gedurende deze tijd ten gevolge van bijvoorbeeld koud of winderig weer op vele plaatsen uitbleef. Dit was in 1976 onder andere het geval bij de Tjiftjaf. Ook bij de Fitis, Nachtegaal, Grasmus en Tuinfluiter komt dit verschijnsel voor.

Een andere moeilijkheid is dat noordelijk broedende soortgenoten ons land passeren 2 tot 5 weken vóór de aankomst van onze broedvogels. We zien dit onder andere bij de Fitis, Boerenwaluw, Koekoek en Zwartkop (Van Bulck 1957).

In 1977 was dit verschijnsel duidelijk waarneembaar bij de Koekoek, de twee maart-waarnemingen haalden zelfs de landelijke

pers. De derde waarneming van deze soort viel 3 weken later, terwijl de gemiddelde aankomstdatum dit jaar 24 april was.

Het zal duidelijk zijn, dat dit soort moeilijkheden het sorteren van betrouwbare fenologische waarnemingen uiterst gecompliceerd maakt. Ik wil dan ook volstaan met onderstaand overzicht, zónder hieraan conclusies te verbinden.

In het overzicht worden de 1e en 2e waarneming vermeld. Het cijfer achter de soortnaam heeft betrekking op het aantal fenologische waarnemingen van deze soort.

Het cijfer achter de waarneming correspondeert met de naam van de waarnemer, die aan het eind van het artikel genoemd worden.

Weerbeeld

De winter van 1976/'77 was een zachte en zeer natte winter, het aantal uren zonneschijn was ongeveer normaal. De gemiddelde temperatuur van de drie wintermaanden december 1976, januari en februari 1977 bedroeg 3,2° C tegen 2,2° C normaal. Er kwamen 37 vorstdagen voor (normaal: 43) en 4 ijsdagen (normaal: 12). De laagste temperatuur (–9,7° C) werd op 30 december gemeten, de hoogste (12,6° C) op 25 januari. Gemiddeld over het hele land is ruim 230 mm neerslag gevallen tegen 175 mm normaal. Op 21 dagen viel er sneeuw.

Maart bracht veel zacht weer en was daarbij over het algemeen een weinig aan de droge kant; het aantal uren zonneschijn was ongeveer normaal. De gemiddelde temperatuur, berekend uit uurlijkse metingen, bedroeg te De Bilt 7,1° C tegen 5,0° C normaal. In De Bilt kwam het 7 dagen tot vorst.

April was een bijzonder koude maand en daarbij aan de sombere en natte kant. De gemiddelde temperatuur bedroeg te De Bilt 6,7° C tegen 8,5° C normaal, er kwamen 8

vorstdagen in deze plaats voor. De temperatuur kwam dit maal niet boven de twintig graden hetgeen normaliter op 2 dagen in april het geval is. De hoeveelheid neerslag was overal boven

Mei was een zonnige maand en daarbij een weinig aan de koudé kant, de hoeveelheid neerslag, gemiddeld over het land, was vrij normaal. De gemiddelde temperatuur bedroeg te De Bilt 11,9° C. normaal. Gemiddeld is in ons land ongeveer 60 mm neerslag gemeten.

1e en 2e waarneming zomervogels 1977

Purpèrreiger (8)	26.03	1 ex.	Katwijkse Zuidduinen	(6)
	08.04		Bethunepolder (U.)	(19)
Lepelaar (4)	19.02	2 ex.	De Muy, Texel	(20)
	21.02		Muiderberg	(19)
Zomertaling (25)	28.02	1 ex.	Ooy	(18)
	05.03	2 ♂♂	Grintgat Eysden	(18)
Boomvalk (18)	02.04		Offem (N.H.)	(17)
	15.04		De Hamert	(18)
Bontbekplevier (7)	13.02	3 ex.	Zanddepot Grootebroek (N.H.)	(20)
	20.02		Katwijk-Z.	(17)
Kleine Plevier (9)	05.03		De Bijland	(18)
	26.03	1 ex.	Katwijkse Zuidduinen	(6)
Grutto (27)	08.02	1 ex.	De Bilt	(4)
	12.02	1 ex.	Alkmaardermeer	(12)
Visdief (19)	25.03	1 r N.	Hondsbossche Zeewering	(21)
	16.04	1 ex.	Lelystad	(8)
Zwarte Stern (23)	07.04	1 r N.	Bethunepolder (U.)	(8)
	22.04	3 ex.	Woubrugse (Z.H.)	(13)
Grote Stern (7)	25.03	5 r N.	Hondsbossche Zeewering	(21)
	03.04	3 ex.	De Schorren, Texel	(4)
Tortelduif (29)	14.04	1 ex.	Goidschalxhoek, Hoekse Waard	(10)
	16.04	1 ex.	Vliet, Oeffelt	(18)
Koekoek (32)	12.03	2 ex.	Katwijkse Zuidduinen	(6)
	18.03	1 ex.	Savelsbos, Sint Geertruid (L.)	(18)
	05.04		Winterswijk	(11)
Gierzwaluw (35)	24.04	1 ex.	Eysden, grintgat	(18)
	26.04	1 ex.	Nijmegen, Nijkerk	(18)
Boerenzwaluw (37)	05.03	1 ex.	Eysden, grintgat	(18)
	29.03	1 ex.	Kortenhoef (U.)	(10)
Huiszwaluw (33)	06.04		Brabantse Biesbos	(7)
	12.04		Noordwijk, Noordduinen	(17)
Oeverzwaluw (29)	18.03	2 ex.	Eysden, Maas	(18)
	05.04		Roermond	(18)
Boompieper (26)	22.02		Noordwijk, Noordduinen	(17)
	27.02		Heune	(18)
Gele Kwikstaart (16)	09.03		Winterswijk	(11)
	12.03	1 ex.	Hondsbossche Zeewering	(21)
Tapuit (17)	27.02		Bergen, Bergse Heide	(18)
	12.03	3 ex.	Katwijkse Zuidduinen	(6)
Paapje (15)	12.03	♀	Katwijkse Zuidduinen	(6)
	10.04		ZHL, Noordwijk	(17)
Gekraagde Roodstaart (31)	13.03		De Bilt (U.)	(19)
	26.03	1 ex.	Katwijkse Zuidduinen	(6)
Zwarte Roodstaart (19)	19.02		Zevenaar en Sliedrecht	(5&7)
	02.03		De Bilt	(19)
Nachtegaal (28)	10.04	1 zang	Montfoort	(18)
	17.04	1 zang	Katwijkse Zuidduinen	(6)
Sprinkhaanrietzanger (12)	11.04		Bethunepolder	(19)
	16.04		Groesbeek, de Bruuk	(18)
Snor (10)	08.04	3 ex.	Knardijk, Oostelijk Flevoland	(6)
	16.04	1 ex.	Knardijk en Tienhoven (U.)	(8&4)
Grote Karekiet (6)	26.03	1 zang	Nieuwkoopse plassen (Z.H.)	(13)
	11.04		Ooy (2e waarn. 02.05)	(18)
Kleine Karekiet (14)	26.03		Ooy (2e waarn. 27.04)	(18)
	29.04	1 zang	Alphen a/d Rijn, Genie-c.	(13)
Bosrietzanger (19)	12.04		Oeffelt, de Vliet	(18)
	16.04		Brabantse Biesbos	(7)
Rietzanger (13)	15.04	1 zang	Eysden, grintgat	(18)
	17.04		Ooy	(18)
Spotvogel (14)	28.04		Offem (N.H.)	(17)
	29.04	2 ex.	Hoekse Waard	(10)
Zwartkop (32)	16.03	1 zang	Leiden	(13)
	20.03	1 zang	Oud-Zuylen (U.)	(8)
Tuinfluit (31)	14.04	1 ex.	Hopel, Kerkrade	(18)
	17.04	2 zang	W-Haarlem	(15)

Grasmus (32)	20.04	4 zang	Ohé en Laak	(18)
	24.04	2 zang	Katwijkse Zuidduinen	(6)
Braamsluiper (30)	03.04	1 zang	Geuldal, Epen	(12)
	12.04	1 zang	Brunssum-stad	(18)
Fitis (36)	14.03		Winterswijk	(11)
	20.03		Ooy en Lelystad	(19&18)
Tjiftjaf (37)	03.03	1 zang	Amsterdamse Bos	(9)
	05.03		Winterswijk	(11)
Fluiter (19)	10.04		Sint Odiliënberg (L.)	(18)
	25.04		Nijmegen	(18)
Grauwe Vliegenvanger (28)	21.04		Winterswijk	(11)
	24.04		Gennep	(18)
Bonte Vliegenvanger (27)	08.04		Winterswijk	(18)
	23.04		Amsterdamse Bos	(9)
Wielewaal (28)	07.04	enkele	Hartert-Nijmegen	(18)
	28.04	1 ex.	Cadier en Keer (L.)	(18)

Winterwaarnemingen van zomervogels

Uit de maanden december, januari en februari zijn de volgende waarnemingen van zomervogels bekend:

Grote Stern: 23.01 1 ex. boven Marsdiep, r. Waddenzee (J. van Velzen).

Zwartkop: vier waarnemingen uit december, zes uit januari en drie uit februari. Behalve de waarnemingen op 03.12 (2 ex. Ruigedijk- Texel, A. & S. Dijkse) en 12.12 (2 ex. Bergen, A. Tamis) hadden de meldingen betrekking op 1 ex.

Tjiftjaf: vier waarnemingen uit januari (Amsterdamse Bos, Bergen, Maarssen en Schagen). Alle solitaire exemplaren.

Vermeldenswaard is ook de waarneming van een Fitis, behorende tot de arcedula-vorm, op 15.11.'76 De Koog- Texel (A. Dijkse).

In Groot-Brittannië waren Tjiftjafs en vooral Zwartkoppen nagenoeg algemeen in het gehele land vanwege een late influx in november (Allsopp).

Dankzegging

Deze coördinatie kon alleen maar tot stand komen door de medewerking van R. van Beusekom (8), P. H. Blekendaal (3), R. Bolle (14), W. v. d. Coelen (18), D. A. Jonkers (5), P. de Knijff (13), W. J. de Leeuw (16), W. Loode (2), R. Meyer (7), R. Mantel (15), B. van Poelgeest (10), R. van Rossum, Werkgroep Berkheide (6), Q. Smeele (15), J. Taapken (1), K. Woutersen (12), Provinciale Vogelwacht Utrecht (19), VVG Noordhollandskwartier (20), Vogelwerkgroep CJN (21), Ver. voor Natuur- & Vogelbescherming Noordwijk (17), Werkgroep Winterswijk (11) en de KNNV-Vogelwerkgroep Amsterdam (9). Allen mijn hartelijke dank.

● B. Loos jr., Minervaplein 5, 3581 XN Utrecht, tel.: 030-514884.

Fenologie 1978

Zoals al in de inleiding werd vermeld zullen de fenologiegegevens over 1978 ook landelijk worden verzameld. De lijst met soorten waarvan de gegevens gevraagd worden is echter van 54 tot 39 teruggebracht. Indien u in 1978 wilt meewerken wordt u vriendelijk verzocht van de volgende soorten uw eerste waarneming, met vermelding van het gebied, aantal, en of er sprake was van een zingend exemplaar of een visuele waarneming, te zenden aan ondergetekende, liefst vóór 1 september.

Purperreiger	Nachtegaal
Zomertaling	Blauwborst
Boomvalk	Spr. rietzanger
Grutto	Snor
Zwarte Stern	Gr. Karekiet
Visdiefje	Kl. Karekiet
Grote Stern	Bosrietzanger
Tortelduif	Rietzanger
Koekoek	Spotvogel
Gierzwaluw	Zwartkop
Boerenzwaluw	Tuinfluiter
Huiszwaluw	Grasmus
Oeverzwaluw	Braamsluiper
Boompieper	Fitis
Gele Kwikstaart	Tjiftjaf
Tapuit	Fluiter
Roodborsttapuit	Grauwe Vliegenvanger
Paapje	Bonte Vliegenvanger
Gekraagde Roodstaart	Wielewaal
Zwarte Roodstaart	

LITTERATUUR

Allsopp, K. & S. C. Madge (1977): Winter summary. British Birds 70 (11).

Buick, T. van & P. Nijhoff (1957): Acht jaar vogelfenologie. Het Vogeljaar 5: 47-50 en 68-70.

KNMI (1977): Voorlopige weerrapporten.